

sörfőzdek és sörök névadását vizsgálja. PIOTR TOMASIK a vonatnevek motivációira keresi a választ, illetve áttekinti, milyen funkciót tölt be megnevezésük (495–500).

7. Egyes szerzők **több névtípust is érintő kérdéseket** tárgyalnak tanulmányukban. MILOSLAVA KNAPPOVÁ rámutat arra, hogy a névadásban nagy szerepet játszik a presztízs (242–8). Ez a szempont manapság egyaránt megjelenik az újszülöttek és az utcanevek névadásában, valamint a termék- és üzletnevek megnevezésében. BEATA AFELTOWICZ „A lengyel eufemizmusok szótára”-ban szereplő eufemisztikus kifejezésekbeli tulajdonneveket (személy- és helyneveket), illetve a tulajdonnevekből származó mellékneveket vizsgálja (19–28). MILAN HARVALÍK (179–86) arra mutat rá, hogy Csehországban a társadalmi tényezők hatására a tulajdonnevek rendszere nagy változásokon ment keresztül az 1989-es rendszerváltást követően. A változások eltérő dinamikusságát a különféle névfajtákban (személy-, hely- és intézménynevek) vizsgálja. ZUZANA HLUBINKOVÁ a cseh nyelvtalaszban található tulajdonnevek nyelvjárási sajátosságairól ír röviden (195–7). VLADIMÍR KOBLÍŽEK (249–56) olyan cseh tulajdonnevekkel foglalkozik, amelyek megtalálhatóak a František Martin Pelcl, Ján Nejedlý és Tomáš Burian által írt német nyelvtankönyvekben. JAROMÍR KRŠKO a névadás különböző motivációira fókuszál szinkrón és diakrón szempontból (283–91). Érinti a személyneveket, helységneveket és a vízneveket egyaránt.

MAGDALÉNA BILÁ és MARTIN OLOŠTIAK cikkéből (65–72) megtudhatjuk, hogy a közösen írott könyvük alapján (vö. BAUKO: NÉ. 30: 190) egy elektronikus szótárt készítenek, amely a szlovák nyelvhasználók körében használatos angol tulajdonneveket tartalmazza. MARIUSZ RUTKOWSKI egy tervezett lengyel névtani szótár előmunkálatáról ír, amely a tulajdonnevek metaforikus és konnotációs voltaival foglalkozna (411–7).

Mint láthatjuk, a cseh konferencia az onomasztika különböző területeinek széles skáláját vonultatta fel, hű képet adva Kelet-Közép-Európának névanyagában is megnyilvánuló etnikai és nyelvi sokszínűségéről.

PÁL ANGELIKA

ANTROPONIMIA POLSKI OD XVI DO KOŃCA XVIII WIEKU 1–2. [Lengyelország személynevei a 16. századtól a 18. század végéig]

Szerkesztette: ALEKSANDRA CIEŚLIKOWA

Wydawnictwo LEXIS, Kraków, 2007–2009. 1. 580 lap, 2. 436 lap

Jó egy éve már, hogy idehaza a Tinta Kiadó gondozásában megjelent a magyar névtanról szóló nagy oeuvre szerzőjének, HAJDÚ MIHÁLYNAK a tollából a „Családnevek enciklopédiája” című munka. Nem sokkal előtte látott napvilágot – ugyancsak a Tinta Kiadó jóvoltából – a FERCSIK ERZSÉBET és RAÁTZ JUDIT által írt „Keresztnevek enciklopédiája”. Az itt bemutatandó kötetek bizonyos értelemben talán a fenti két magyar műnek lehetnének a lengyel pandanjai.

Az ALEKSANDRA CIEŚLIKOWA szerkesztésében megjelenő sorozat – melynek itt első két részéről lesz szó – a teljes dokumentált lengyel személynévi anyag feldolgozását tűzte ki célul, a 16. századtól egészen a 18. század végéig. A korszakválasztást

mindenekelőtt az indokolja, hogy a lengyel személynévanyag feldolgozottsága a címben megjelölt időszakra vonatkozólag meglehetősen alacsony. A szerzők a kutatás során főként nyomtatott forrásokat vettek alapul: leltárakat, névjegyzékeket, ingatlantulajdonosi jegyzékeket, valamint régi keresztleveleken, házasságleveleken és halotti bizonyítványokon alapuló regionális antroponímiai anyagot feldolgozó monográfiákat. Számos ilyen kivonatot KAZIMIERZ RYMUT professzor bocsátott a kötetet jegyző Antroponímiai Műhely rendelkezésére. A nyomtatott források mellett a kutatás természetesen a választott korszak kéziratos anyagának vizsgálatára is kiterjedt. Ilyen például a már elhunyt HALINA KAMIŃSKA professzorasszony hagyatékából származó, a déli határvidékre vonatkozó anyag, vagy azok a kéziratok (pontosabban szólva a bennük szereplő személynévek), amelyeket az Irodalomtudományi Intézet krakkói munkacsoportjának tagja, MARIA KARPLUK professzor adott át az Antroponímiai Műhelynek. Jelentős mennyiségű kéziratos anyagot bocsátottak továbbá rendelkezésükre EWA WOLNICZ-PAWŁOWSKA és WANDA SZULOWSKA nyelvészek is. Ennek nagy részét főként a Déli Határvidék Központi Levéltárából származó római katolikus keresztlevelek, házasságlevelek és halotti anyakönyvek teszik ki (többségük az 1785–1788 között készült ún. Jozefíni anyakönyvből való).

A kötetek címszavainak alapját a különféle családnevek és ragadványnevek adják (az előbbieket az utóbbiaktól számos esetben nem is különböztethetők meg egyértelműen, mivel a szóban forgó időszakban a családneveknek még nem volt stabilitást és átöröklést biztosító jogi státusuk).

A címszavak közé a szerzők felvettek olyan keresztneveket (valamint ezek fonetikai változatait) is, amelyekből családnevek keletkeztek; pl. **I. Abram** 'Ábrahám' (**Abraam, Abraham, Habraam, Habraham**), illetve: **Floryjan, Florian** 'Flórián'. A címszó alatt gyakran mikrokontextusok is szerepelnek, amelyek jelzik, ha a név az adott esetben nem családnévi funkcióban szerepel (pl. *Abraam de Skorosche, budenek [...] nowo wystawiony przez Abrahama Żyda 1774* 'Ábrahám, a zsidó által újra felépített [...] épület 1774'). Azt alátámasztandó, hogy a név máig él a lengyel névadási hagyományban, a címszónál utalást találunk az adott nevet Lengyelországban jelenleg viselő személyek számára. Ez az adat a „Słownik imion wspólnie w Polsce używanych” (SIW.) [Lengyelországban jelenleg használatos keresztnevek szótára] című műből származik. Abban az esetben, ha a név családnévi funkcióban szerepel, amelyet a szó előtt található római kettes szám is jelez (pl.: **II. Abram, Abraam, Abraham, Jabram** 'Ábrahám' *I. gospodarz Adam Abram 1774* 'Ábrahám Ádám fogadás 1774', *Aaron Abraham piwowar* 'Ábrahám Áron sörfőző', *Benjamin Abraham szynkarz 1799* 'Ábrahám Benjámín korcsmáros 1799') a címszónál a „Słownik nazwisk wspólnie w Polsce używanych” (SNW.) [Lengyelországban jelenleg használatos családnevek szótára] című munkára található utalás. E szótár adataiból kitűnik, hogy jelenleg Lengyelországban az *Abram* családnevet 1694, míg az *Abraham* családnevet 408 személy viseli.

A hímnemű alakokból képzett nőnemű formák (a fenti esetben pl. **Abramowa, Abraamowa, Abrahamowa, Jabramowa, Abramówna, Abramówka, Abrahamówka**) közvetlenül a megfelelő hímnemű formák címszavai (személynévek, illetve családnevek: **I. Abraham, II. Abraham**) után vannak feltüntetve (mivel az első és a második csoport is szolgálhat képzésük alapjául), és *fem.* (= feminítiva) rövidítéssel vannak ellátva. Ennek megfelelően az **Adamczukowa** nőnemű alakot például az **Adamczuk** hímnemű forma után találjuk.

A szerzők kizárólag olyan keresztnéveket vettek fel, amelyek a családnevekkel azonosak, vagy azokhoz hasonló hangzásúak. Más, a 16–18. század időszakában használt keresztnéveket a címszavak között nem találunk; ezek a szerzők szándéka szerint egy önálló kötet anyagát képezik majd. (Itt jegyezzük meg, hogy a lengyel könyvpiacra több utónév-könyv is található; ezek közül máig az egyik legismertebb: JÓZEF BUBAK: *Księga naszych imion* [Neveink könyve]. Wrocław, 1993.) A szerzők az első kötethez írott bevezetőjükben (6) hangsúlyozzák, hogy a kötetekben nemesi nevek szintén nem szerepelnek.

A címszavak közé felvett keresztnév mindig kontextusban, a többbelemű személynév egyik alkotóelemeként (pl. kereszt- + családnév: *Walenty Gospodarzyk*) szerepel. A személynévekből képzett apaneveket, melyek a szövegben a keresztnév után (második helyen) állnak, és amelyeknek számos esetben folytatói a mai lengyel családnevek, a szerzők családnevként vagy családnevelőzményként kezelik, pl. *Walenty Adamcio*. Meg kell jegyeznünk, hogy a vizsgált korszakban még nem létezett egységes lengyel helyesírási norma, s a gyakran ragadványnevekből lett családnevek is főként a beszélt nyelvet tükrözték. Jelen kötetek a vizsgált dokumentumokban fennmaradt személynévek változatai közül elsősorban azokat a fonetikai és helyesírási alakokat közlik, amelyek máig fennmaradtak.

A középlengyel korszak névanyagának az a feldolgozása, amelyet a szerzők a jelen kötetekben tárnak az olvasók elé, jelentősen különbözik attól az alapvetően történeti jellegű feldolgozásmódtól, amellyel az ólengyel korszak személynévi anyagát bemutató „*Słownik staropolskich nazw osobowych*” (SSNO.) [Az ólengyel személynévek szótára] című munkában találkozunk. Mivel a 16. században Lengyelország területe és lakosainak száma jelentősen megnövekedett, a temérdek személynévi adat történeti szempontú feldolgozása bizonyosan hosszú évekig tartó munkát jelentett volna a szerzők számára. Az ennek eredményeként létrejövő mű azonban valószínűleg még így is csupán töredékes névgyűjtemény lett volna, és legföljebb a további kutatásokhoz szolgálhatott volna alapul. Hasonló probléma fölmerült már a fentebb említett ólengyel személynévi szótárral (SSNO.) kapcsolatban is, amely a forrásokból kivonatolt személynéveken és azok olvasási módján kívül nem tartalmazott információt sem a nevek kategóriáiról, sem képzésmódjukról vagy etimológiájukról. Csak e valóban korszakosnak tekinthető, ám a teljesség igénye nélkül készült mű alapján keletkezett további személynévtani tárgyú munkáknak köszönhető, hogy mára végül is teljes képünk van a lengyel középkor névanyagáról. Fölöttébb nehéz feladat lett volna ugyanis a 16.-tól a 18. századig, azaz a Jagellók Lengyelországától a választott királyok korszakán és a századok át egészen a felvilágosodásig, tehát a felosztásokig terjedő időszakban a személynévi rendszerben lezajlott változások főbb irányait az egész lengyel területen bemutatni. Ennek fő okai az ezen időszak alatt lezajlott demográfiai változások, a népesség migrációja és a határok megváltozása. Úgy gondoljuk, mindezek kielégítő magyarázatul szolgálhatnak arra, hogy a jelen szótársorozat esetében a szerzők miért nem a fentebb hivatkozott SSNO.-ban alkalmazott, történeti szempontú feldolgozás mellett döntöttek.

Az itt röviden bemutatott, elsősorban nyelvészek, személynévekkel foglalkozó szakemberek számára íródott kötetekről összegezve elmondható, hogy igen magas színvonalú, gazdag névtani anyagot tartalmazó munkák, melyek egyben arra is bizonyosságul szolgálnak, hogy a Lengyelországban folyó antroponímiai kutatások méltán megérdemlik a magyarországi szakma komoly(abb) érdeklődését.